

ศิลปวัฒนธรรมไทย

ได้ผ่านการตรวจประเมินคุณภาพจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ครั้งที่ 2 ประเภทวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กลุ่มสมรรถนะวิชาชีพพื้นฐาน
ประกาศลำดับที่ 8

ศิลปวัฒนธรรมไทย

20700-1002

หมวดวิชาสมรรถนะวิชาชีพ

กลุ่มสมรรถนะวิชาชีพพื้นฐาน

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562

พัญรุรดา แสงศรีเรือง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พัฏฐ์ธิดา แสงศรีเรือง.

ศิลปวัฒนธรรมไทย (20700-1002).-- กรุงเทพฯ : แม็คเอดูเคชั่น, 2561.

168 หน้า.

1. ศิลปวัฒนธรรมไทย--ไทย. 2. วัฒนธรรมไทย. 3. ไทย--ความเป็นอยู่และประเพณี I. ชื่อเรื่อง.

306.09593

ISBN 978-616-345-051-7

จัดทำโดย

MACIMACEDUCATION

ผู้เขียน : พัทฐ์ธิดา แสงศรีเรือง

ผู้ทรงคุณวุฒิ : วชิราภรณ์ โลหะชาละ

การสั่งซื้อ : ส่งณณัติสั่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม บริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด

เลขที่ 9/99 อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงจันทระเกษม

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

☎ : 0-2938-2022-7 FAX : 0-2938-2028

www.MACeducation.com

พิมพ์ครั้งที่ : 1

จำนวนที่พิมพ์ : 5,000 เล่ม

ราคาจำหน่าย : 88 บาท

ปีที่พิมพ์ : 2562

พิมพ์ที่ : บริษัท เพ็ญทรัพย์ การพิมพ์

(สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนั้นนอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร)

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 เพื่อมุ่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับฝีมือให้มีสมรรถนะ มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพอิสระ เป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ หรือประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการทั้งในประเทศและภูมิภาคอาเซียน

บริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด ผู้ผลิตและจำหน่ายหนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้ และวารสารทางการศึกษา ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา ตระหนักถึงภารกิจสำคัญในการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริม การศึกษาระดับอาชีวศึกษาให้บรรลุผลสมดังเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการและ ผู้สอนทั้งในระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการวิเคราะห์ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 ในแต่ละสาขาวิชาเพื่อจัดทำสื่อการเรียนรู้ อันประกอบด้วย

1. หนังสือเรียนที่จัดทำให้ตรงกับจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา และคำอธิบายรายวิชา ทั้งนี้โดยคำนึงถึงสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านสมรรถนะแกนกลาง และด้านสมรรถนะวิชาชีพ

2. แผนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สอนนำไปปรับให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนและจุดเน้นของสถานศึกษา

จุดเด่นของหนังสือเรียนชุดใหม่ มีดังนี้

1. นำเสนอในรูปแบบหน่วยการเรียนรู้ ที่เนื้อหาเหมาะสมต่อการเรียนรู้ แต่ยังคงไว้ซึ่งความเข้มข้นและทันสมัย ทั้งนี้เนื้อหาในหนังสือเรียนมุ่งเน้นให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้ หลักการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) และการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

2. แทรกกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ กิจกรรมตามสมรรถนะรายวิชา กิจกรรมการฝึกกระบวนการคิด (Thinking Skills) และกิจกรรมบูรณาการให้แก่ผู้เรียน

3. พัฒนาสมรรถนะแกนกลางและสมรรถนะวิชาชีพผ่านกระบวนการปฏิบัติงานโดยใช้ใบช่วยสอนเป็นสื่อ สำหรับการฝึกกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น การเรียนรู้จากโครงงาน (Project-based Learning)

4. มีแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยจัดทำแบบทดสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ประจำหน่วยเรียนนั้นๆ ท้ายหน่วยการเรียนรู้ทุกหน่วย

5. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศในการสืบค้นความรู้ ดังนั้นหนังสือเรียนอาชีวศึกษา แม็ค 4.0 จึงได้มีการเสริมเนื้อหาเพิ่มเติมที่ได้ผ่านการคัดกรองมาแล้วว่าเหมาะสมกับการเรียนรู้แทรกไว้ในเนื้อหาบางหน่วย

โดยใช้สัญลักษณ์ ผู้เรียนสามารถใช้สมาร์ทโฟนสแกน QR Code หรือเปิดในเว็บไซต์ maceducation.com ซึ่งมีฐานข้อมูลที่สามารถ Download มาศึกษาได้

บริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด ขอขอบคุณสถานศึกษา ครู คณาจารย์ ผู้สอน ผู้เรียน และผู้ที่สนใจทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจในสื่อการเรียนรู้ของบริษัท บริษัทหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสื่อการเรียนรู้ชุดนี้จะมีส่วนช่วยให้การจัดการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพทัดเทียมระดับสากลต่อไป

บริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด

รหัส 20700-1002
วิชาศิลปวัฒนธรรมไทย
ทฤษฎี 1 ชั่วโมง ปฏิบัติ 2 ชั่วโมง 2 หน่วยกิต

จุดประสงค์รายวิชา เพื่อให้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย ศิลปกรรมไทย วิถีชีวิตของคนไทย
2. ประยุกต์ใช้ศิลปะและวัฒนธรรมไทยในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

สมรรถนะรายวิชา

1. แสดงความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย ศิลปกรรมไทย วิถีชีวิตของคนไทย
2. ประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยในการปฏิบัติงานบริการท่องเที่ยว
3. ปฏิบัติงานบริการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติเกี่ยวกับวิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย การศึกษานอกสถานที่

ตารางวิเคราะห์สมรรถนะประจำหน่วย

หน่วยการเรียนรู้ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	สมรรถนะประจำหน่วย
1	วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย	แสดงความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย
2	ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	แสดงความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
3	วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย	แสดงความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย
4	ค่านิยมของคนไทย	แสดงความรู้เกี่ยวกับค่านิยมของคนไทย
5	ศาสนาและความเชื่อของไทย	แสดงความรู้เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อของไทย
6	ศิลปกรรมไทย	แสดงความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย
7	ศิลปกรรมไทย 4 ภาค	แสดงความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย 4 ภาค
8	การส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในงานบริการท่องเที่ยว	แสดงความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในงานบริการท่องเที่ยว

สารบัญ

	หน้า
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย	1
1. ความหมายของวัฒนธรรม	2
2. ความสำคัญของวัฒนธรรม	3
3. ลักษณะของวัฒนธรรม	4
4. ประเภทของวัฒนธรรม	5
5. วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย	7
6. เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน	16
7. มรดกโลกทางวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน	17
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	22
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	25
1. ความหมายของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	26
2. ความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	26
3. ประเภทของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	27
4. ลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	28
5. ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่สำคัญในปัจจุบัน	39
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	45
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย	48
1. ความหมายของวิถีชีวิต	49
2. ลักษณะของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย	49
3. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยแต่ละยุคสมัย	50
4. ภาพรวมวิถีชีวิตของคนไทย 4 ภาค	55
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	60

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ค่านิยมของคนไทย	63
1. ความหมายของค่านิยม	64
2. ความสำคัญของค่านิยม	65
3. ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดลักษณะของค่านิยมไทย	66
4. ประเภทของค่านิยม	66
5. ค่านิยมของสังคมเมืองและสังคมชนบท	67
6. การปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมในสังคมไทย	70
7. แนวทางการปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมในสังคมไทย	71
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	75
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ศาสนาและความเชื่อของไทย	78
1. ความหมายของศาสนาและความเชื่อ	79
2. ลักษณะของศาสนาและความเชื่อของไทย	79
3. พระพุทธศาสนาในไทย	80
4. ศาสนาอิสลามในไทย	90
5. ศาสนาคริสต์ในไทย	91
6. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในไทย	94
7. ศาสนาซิกข์ในไทย	95
8. ความเชื่อของชาวจีนในไทย	96
9. ความเชื่อของชาวเขาในไทย	97
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	101
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ศิลปกรรมไทย	104
1. ความหมายของศิลปกรรมไทย	105
2. ความสำคัญของศิลปกรรมไทย	105
3. ลักษณะของศิลปกรรมไทย	107
4. ประเภทของศิลปกรรมไทย	108

	หน้า
5. วิวัฒนาการของศิลปกรรมไทย	111
6. การอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย	118
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	122
หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ศิลปกรรมไทย 4 ภาค	125
1. ศิลปกรรมไทยภาคเหนือ	126
2. ศิลปกรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	130
3. ศิลปกรรมไทยภาคกลาง	134
4. ศิลปกรรมไทยภาคใต้	137
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	143
หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 การส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในงานบริการท่องเที่ยว	146
1. ความหมายของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย	147
2. ความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย	147
3. บทบาทของศิลปวัฒนธรรมไทยในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	148
4. ปัจจัยความเสื่อมโทรมของศิลปวัฒนธรรมไทย	148
5. แนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในงานบริการท่องเที่ยว	149
6. การศึกษาดูงานนอกสถานที่	150
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	156
บรรณานุกรม	159

วิวัฒนาการของ วัฒนธรรมไทย

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายของวัฒนธรรม
2. ความสำคัญของวัฒนธรรม
3. ลักษณะของวัฒนธรรม
4. ประเภทของวัฒนธรรม
5. วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย
6. เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน
7. มรดกโลกทางวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน

วิวัฒนาการของ วัฒนธรรมไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความหมายของวัฒนธรรมได้
2. บอกความสำคัญของวัฒนธรรมได้
3. บอกลักษณะของวัฒนธรรมได้
4. บอกประเภทของวัฒนธรรมได้
5. อธิบายวิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทยได้
6. อธิบายเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันได้
7. อธิบายมรดกโลกทางวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันได้

สมรรถนะประจำหน่วย

แสดงความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของ
วัฒนธรรมไทย

วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย

1. ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม (Culture) มีรากศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูก หรือการปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้มนุษย์เกิดความรู้สึกงอกงาม

วัฒนธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย

วัฒนธรรม ในด้านภาษาศาสตร์เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกัน ได้แก่

- วัฒนธรรม หรือ วัฒน หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง
- ธรรมะ หรือ ธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ

เมื่อรวมกันหมายถึง ความเป็นระเบียบ การมีวินัย เช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลหนึ่งว่าเป็นคนมีวัฒนธรรม มักจะหมายความว่า เป็นคนที่มีระเบียบวินัย เป็นต้น

วัฒนธรรม ในด้านสังคมศาสตร์มีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (Way of Life) ของมนุษย์ในสังคม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกๆ อย่าง รวมทั้งบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้ต่างๆ เป็นต้น

วัฒนธรรม ในด้านนิติศาสตร์แบบไทย พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483 หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

จากความหมายของวัฒนธรรมทั้งในด้านต่างๆ ไปในภาษาละติน พจนานุกรมไทยด้านภาษาศาสตร์ ด้านสังคมศาสตร์ และด้านนิติศาสตร์ อาจหลอมรวมเข้าด้วยกันและสามารถสรุปว่า “วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมมนุษย์ได้สร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ รวมทั้งการจัดระเบียบ ตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ โดยได้วิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน”

รูปที่ 1.1 การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะย่อมนำไปสู่การก่อเกิดวัฒนธรรมขึ้นตามแต่ละสังคมจะสร้างกฎหรือบรรทัดฐาน (ที่มา : <https://pixabay.com>)

2. ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้สืบทอดมาอย่างชั่วนิรันดร์ วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหุ้มสังคม ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสังคม หรือที่ใดมีวัฒนธรรมที่นั่นก็มีสังคม ที่ใดมีสังคมที่นั่นก็มีวัฒนธรรม เท่ากับเป็นสิ่งเดียวกันที่มีสองด้านแยกกันทางปฏิบัติไม่ได้ หน้าที่ของวัฒนธรรมที่พึงมีต่อสังคมพอสรุปได้ดังนี้

2.1 เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวว่า ชายจะมีภรรยาได้กี่คน หรือหญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น

2.2 เป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น ในสังคมไทยผู้ชายจะบวชเรียนเมื่อมีอายุครบ 20 ปี หรือการที่เด็กต้องแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือผู้มีอายุมากกว่า เป็นต้น

2.3 ทำหน้าที่ควบคุมสังคม เช่น การมีประเพณีต่างๆ ให้ประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ฝ่าฝืนจะได้รับการตำหนิจากสังคม เช่น การกระทำของหญิงที่หนีตามผู้ชาย โดยไม่มีการสู่ขอตามประเพณีนั้น เป็นการสมควรที่จะได้รับการตำหนิจากสังคมเพื่อนบ้าน อาจจะไม่ได้รับการคบค้าสมาคมด้วย เป็นต้น

2.4 ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น สังคมไทยทักทายด้วยการไหว้ สังคมทิเบตทักทายด้วยการแลบลิ้น สังคมตะวันตกทักทายด้วยการจับมือ เป็นต้น

2.5 ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เช่น เกิดเป็นปึกแผ่นความจงรักภักดี และอุทิศตนให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

2.6 เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพของสังคมให้กับสมาชิก

2.7 สร้างหรือจัดรูปแบบความประพฤติและการปฏิบัติร่วมกัน โดยบุคคลไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีประพฤติปฏิบัติโดยไม่จำเป็น รูปแบบความประพฤติที่สังคมเคยกระทำอย่างไร หน้าที่ของสมาชิกในสังคมก็คือ การปฏิบัติตาม

รูปที่ 1.2 วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสังคม

(ที่มา : <https://pixabay.com>)

3. ลักษณะของวัฒนธรรม

ทุกสังคมจะมีลักษณะของวัฒนธรรมแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม แต่ลักษณะที่เหมือนกันของทุกวัฒนธรรม มีดังนี้

3.1 วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์จะต้องเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง หรือต้องได้รับการสั่งสอน อบรม ถ่ายทอดจากบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเรียนรู้นั้นอาจจะได้จากการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบโรงเรียน ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เช่น มนุษย์จะปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ปลูกบ้าน ทอผ้า หรือแสดงพฤติกรรมต่างๆ ตามภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมา

3.2 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และสิ่งที่ถือเป็นวัฒนธรรมนี้ไม่ใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นของทุกคนในสังคมที่จะช่วยกันสร้างสรรค์และปรับปรุงให้ยังคงมีอยู่ร่วมกันต่อไป หากบุคคลใดประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใดแต่ไม่ได้เปิดเผยหรือให้ผู้อื่นมีสิทธิร่วมใช้และเรียนรู้ สิ่งนั้นจะไม่จัดเป็นวัฒนธรรม

3.3 วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่และความเจริญก้าวหน้าของสังคม ชาติใดสังคมใดมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองและสืบทอดมาช้านาน ย่อมสร้างความภาคภูมิใจให้สังคมนั้นๆ ประเทศไทยก็เป็นชาติหนึ่งที่มีวัฒนธรรมสืบทอดยาวนานเป็นของตนเอง การที่ถือว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม เพราะมีการถ่ายทอดกันมา ซึ่งเครื่องมือที่มนุษย์ถ่ายทอดความเจริญก้าวหน้าสู่รุ่นต่อๆ กันไปได้คือ ภาษา และภาษายังช่วยให้มนุษย์แสดงถึงความรู้สึกรู้จักและเข้าใจบุคคลอื่นได้ ภาษาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญและใช้กันอยู่ในทุกวัฒนธรรม หากไม่มีภาษาจะไม่มีวัฒนธรรมให้สืบทอดมาจนทุกวันนี้

3.4 เป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละสังคมจะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมจะแตกต่างกันไป แต่ละสังคมก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง แต่ละบุคคลก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานการณ์ของสังคม เช่น วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย การประกอบอาหาร การประกอบอาชีพ ในสมัยกรุงสุโขทัยก็จะแตกต่างกับสมัยอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

การที่วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของแต่ละสังคมแตกต่างกัน ก็เพราะความเหมาะสมของแต่ละสังคม ไม่สามารถนำวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่าวัฒนธรรมของใครดีกว่าของใคร หรือดูถูกวัฒนธรรมอื่นว่าล้าหลังกว่าของตนได้ นอกจากบุคคลในสังคมต่างยอมรับว่าน่าจะนำเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่นที่จะเป็นประโยชน์มากขึ้นมาใช้กับสังคมตน เช่น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ให้ขุนนาง ข้าราชการ และประชาชนเปลี่ยนมาสวมเสื้อเข้าเฝ้าได้ เพราะทำให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น หรือการให้ประชาชนเลิกกินหมาก ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพของประชาชนเอง เป็นต้น

3.5 เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การที่สภาพสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องมีการประดิษฐ์คิดค้น ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ทันสมัย หรือเกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ และตอบสนองความต้องการของตนได้ เช่น วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่ใช้แรงงานคนและสัตว์อย่างเดียวนั้นไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน จึงมีการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้ในการเพาะปลูก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในสังคมจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา สิ่งใดไม่ดีหรือล้าสมัยจะถูกทิ้งไป สิ่งใดดียังถูกรักษาไว้หรือมีการปรับปรุงขึ้นมาใหม่อยู่เสมอ วัฒนธรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่ต้องเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่เสมอ

4. ประเภทของวัฒนธรรม

โดยทั่วไปแล้วมักจะแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นผลิตขึ้นมา เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน อารยวัตถุอุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น

2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิด ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิการเมือง กฎหมาย วิธีการกระทำ และแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังกล่าวข้างต้น นักสังคมวิทยาบางท่านเห็นว่า แนวคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นั้นคลุมเครือ จึงได้มีการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามแนวคิดหรือเกณฑ์ในการแบ่ง ดังนี้

4.1 แบ่งตามลักษณะ

วัฒนธรรมที่แบ่งตามหลักลักษณะ มีดังนี้

4.1.1 วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค

4.1.2 วัฒนธรรมความคิด (Idea Culture) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การเชื่อถือโชคกลางตลอดจนเรื่องลึกลับ นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต และอุดมการณ์ต่างๆ เป็นต้น

4.1.3 วัฒนธรรมด้านบรรทัดฐาน (Norm Culture) เป็นเรื่องของกฎระเบียบปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทย่อยๆ ดังนี้

1) **วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture)** เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติ หรือ มารยาททางสังคม เช่น การไหว้ การจับมือทักทาย การเข้าแถว การแต่งชุดดำไปงานศพ เป็นต้น

2) **วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม (Moral Culture)** วัฒนธรรมประเภทนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

3) **วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (Legal Culture)** เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

4.2 แบ่งตามเนื้อหา

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

4.2.1 **ศีลธรรม (Moral Culture)** คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัคอดออม ความกตัญญู ความอดทน การทำความดี เป็นต้น

4.2.2 **นิติธรรม (Legal Culture)** คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีสำคัญพอๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4.2.3 **สพธรรม (Social Culture)** คือ วัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่างๆ ที่จะติดต่อกับเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่างๆ ในสังคม

4.2.4 **วัตถุธรรม (Material Culture)** คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

4.3 แบ่งตามสาขาวิชา

ปัจจุบันเพื่อสะดวกแก่การศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งออกเป็น 5 สาขา ดังนี้

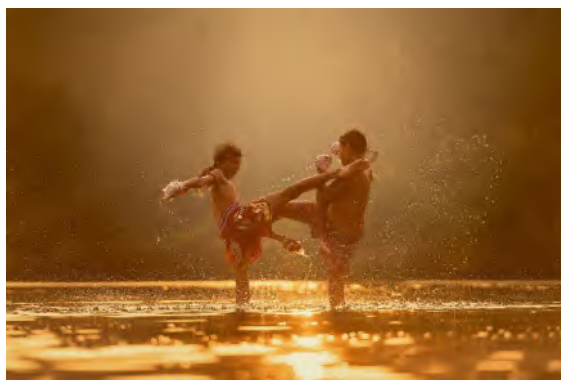
4.3.1 **สาขามนุษยศาสตร์ (Humanities)** เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

4.3.2 **สาขาศิลปะ (Art)** เช่น ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

4.3.3 **สาขาช่างฝีมือ (Craft)** เช่น การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4.3.4 สาขาหัตถกรรมศิลป์ (Home Economics) เช่น ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการแต่งกาย การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การรู้จักใช้จ่าย ความรู้ในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

4.3.5 สาขากีฬาและนันทนาการ (Sports and Recreation) เช่น การละเล่น มวยไทย ฟันดาบ สองมือ กระบี่กระบอง การเลี้ยงนกเขา ไม้ดัดต่างๆ เป็นต้น

รูปที่ 1.3 กีฬามวยไทยเป็นวัฒนธรรมสาขากีฬาและนันทนาการ

(ที่มา : <https://pixabay.com>)

5. วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย

วิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทย คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปสู่ภาวะที่ดีขึ้น มีความเจริญก้าวหน้า และมีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยเป็นดินแดนเก่าแก่ที่มีความเจริญสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง ยุคหินใหม่ และยุคโลหะในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ มาจนถึงสมัยปัจจุบัน เป็นเส้นกำหนดในการแบ่งพัฒนาการจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ โดยจะเริ่มจากสมัยก่อนสุโขทัยเป็นต้นไป ดังนี้

5.1 วิวัฒนาการยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัยในประเทศไทย

วัฒนธรรมในยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัยในประเทศไทย		
อาณาจักร	ยุครุ่งเรือง	ด้านวัฒนธรรม
อาณาจักรโคตรบูร	ราวพุทธศตวรรษที่ 11-15	เป็นอาณาจักรอยู่ที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีศูนย์กลางอยู่ที่นครพนม มีวัฒนธรรมประเพณีแบบอินเดีย นับถือพระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา คือ พระธาตุพนม